

Posudek diplomové práce

Eva Černá: Surrealistické momenty v románové tvorbě Raymonda Queneaua

Diplomantka vychází na jedné straně z životopisného faktu, jímž je krátká mladistvá příslušnost básníka Raymonda Queneaua k surrealistické skupině, na druhé straně z některých rysů jeho románové tvorby (fantastičnost, humor, úloha snu...) a vytkla si téma, jehož literárněhistorické opodstatnění je nesporné. První tři kapitoly, jež lze z hlediska tématu práce pokládat za přípravné, věnuje stručné připomínce základních znaků vystihujících surrealistické hnutí, přehledné charakteristice Queneauovy lidské i umělecké osobnosti a jeho literárního díla, jehož jsou romány pouze jednou, byť důležitou složkou, a konečně rekapitulaci Queneauových vztahů se surrealistickou skupinou, zvláště s Bretonem. Toto vyčlenění je opodstatněné mj. i proto, že s románovou tvorbou Queneau začal až po rozchodu se surrealismem.

Jako rys, který Queneauovy romány od Bretonova surrealismu odřezává nejdůsledněji, je určeno to, čemu diplomantka říká „důraz na konstrukci díla“, tj. jeho často velmi důmyslná vnitřní propojenost a vědomá kombinatorika, z níž autorovy romány vyrůstají. Ta přitom vtiskuje příběhům jiný dynamismus než „mimetický“ – čímž vlastně odstraňuje jednu z podstatných námitek surrealismu proti románu „tradičnímu“, činí tak ovšem cestou protikladnou – nikoli spontánním pohybem „nevědomí“, ale arbitrárně stanovenou, leč poté racionálně uplatňovanou literární „technikou“. Diplomantka v té souvislosti správně zdůrazňuje roli hledačské literární dílny OuLi-Po. Ukazuje koneckonců i to, že tato nemimetická kombinatorika přitom nevylučuje významové přesahy symbolické, a touto cestou ani závažnost existenciální (číselná symbolika, význam cyklických struktur, jak to vysvětluje i z Queneauova ovlivnění filosofem René Guénonem). Souvislost s Patafyzickým kolegiem, méně přímočarou, než se z diplomové práce jeví, by nejspíš bylo třeba hledat zde (patafyzika je přece jen jakýmsi ironickým vyústěním symbolismu); zbývá tu tedy poměrně značný prostor k prohloubení souvislostí, jejichž jednotlivé prvky práce správně soustřeďuje, ale ne vždy dost propojuje (což by ovšem byl už nárok na práci doktorskou).

Poté, co byla Queneauova románová tvorba analyzována v opozici k surrealismu, ukazuje poslední kapitola styčné plochy se surrealismem, které v ní lze objevit: „surrealistickým užitím jazyka“ se rozumí jeho užití „osvobozené“, u surrealistů např. v automatickém psaní; u Q. je diplomantka shledává ve „vnitřní“ promluvě postav, i když tu správně zmiňuje i možný vliv joyceovského vnitřního monologu. Očekávanějšími spojnicemi se jeví časté využití snu a onirismu, také smysl pro „záračno“ promítající se do fantastických prvků, nezvyklých obrazů a asociací a projevující se také v humoru. Zvláštní podkapitola tvoří román *Odile*, který lze nahlížet jako přímou autobiografickou projekci Queneauova surrealistického období. Poslední podkapitola připomíná surrealistické (resp. Bretonovo) odsouzení románu a ukazuje, v jakém smyslu je Queneauovo románové dílo vlastně odpovědí na tuto kritiku, jejíž oprávněnost není zpochybněna. Krátký závěr naznačuje skutečnou syntézu a ústí v konstatování Queneauova klidného vyrovnání se surrealistickými impulsy.

Lze konstatovat, že práce je vystavěna promyšleně a má pevnou vnitřní logiku, diplomantka projevuje také schopnost dobře pracovat s primární i sekundární literaturou (ulehčuje si nicméně práci tím, že žádný z francouzských citátů nepřekládá do češtiny). Jisté úskalí spatřuji v tom, že některé momenty nejsou domyšleny do důsledků logických, ale ani v souvislostech kulturních (což by nesporně vyžadovalo větší obecnější vědomosti). Tak mohla být např. více zdůrazněna úloha snu nikoli jako projevu nevědomí, ale jako dobře propočtené souvislosti, čili stavebního principu (najdeme to v náznaku, chybí důslednější poukaz na to, že jde o využití „onirismu“ ve smyslu vlastně anti-surrealistického). V rozboru básnických obrazů jako by mělo platit, že „surrealistický“ je jakýkoli básnický obraz, a že snad básnictví před surrealismem bylo neobrazné (viz např. opakované hugovské reminiscence). Pokud jde o surrealistický odpor k románu, slušelo

by se důrazněji připomenout, že Breton zřejmě vůbec nevnímal revoluci v pojetí tohoto žánru, která se odbývala kolem něho (Proust, Joyce, Woolfová, Faulkner, Musil, Bělyj...) a ve srovnání s ním je jeho *Nadja* jen nesmělým pokusem; kdežto Queneau (pilíř nakladatelství Gallimard) tento vývoj naopak vnímá dobře a také ho vstřebává, a vyměřuje se tudíž vzhledem k podstatnějším impulsům, než je surrealistická kritika (nemluvě o tom, že i ne jeden románový „klasik“ zacházel s románovým tvarem velmi neurvale – počínaje Sternem nebo Diderotem: podvracení žánru je stejně staré jako ustavování jeho kánonu). Plyne z toho i to, že diplomantka měla být opatrnější, když mluví o Queneauově věrnosti velkým mistrům minulosti: jde převážně o stejně velké mistry modernosti, jako byl Breton se svou skupinou: moderní avantgarda surrealismem nezačíná ani nekončí. (A to pomíjím obvyklé zaměňování imanence s transcendentí, a tedy surrealismu se symbolismem, které se podařilo při konzultacích ujasnit a odstranit.)

Drobnější věcná výtka: odpor surrealistů k románu, pojednaný podrobně na konci práce, mohl být stručně zmíněn už v první kapitole, vzhledem k jeho důležitosti. Jinak mě trochu mrzí i to, že asi na dvou místech, kde jsem diplomantce při konzultaci vytkl formulační nedostatek, raději celou pasáž vypustila, než by ji přeformulovala (zvl. cykličnost u Guénona). Mluvit v souvislosti s OuLiPem o „řádu“ (str. 26), je možná trochu ošidné: jde spíš o uspořádané vyvolávání nahodilých setkání, a tudíž zase o překvapivý účín jako u surrealistického „merveilleux“, jen načínaný z „opačné strany“, potenciálně neméně šílené.

Formální výtky nestojí skoro za řeč: přeskokování z minulého času k přítomnému a budoucímu (prostřednictvím slovesného vidu), které se hodí spíš do žánru narativního, se většinou podařilo během přípravy odstranit, na několika místech nicméně přetrvává. Objevuje se také několik málo chyb v interpunkci (str. 14, 21, 38, 44, 69). Na str. 18 nacházíme kostrbatou formulaci „40. léta vykazují bohatou básnickou činnost Raymonda Queneaua...“, na str. 23 vznikl anakolut nedůslednou přestavbou předchozí větné konstrukce (*spočívají... v požadavku... či kerubovitou konstrukcí...*). Na str. 70, v samém začátku Závěru, zůstala dosti zmatená věta.

Přes všechny připomínky hodnotím práci jako nadprůměrnou a doporučuji její obhájení s klasifikací **výborně**.

Doc. PhDr. Václav Jamek

V Praze 24. ledna 2013